

's-Hertogenbosch

D66 DENKT DOOR

Verkiezingsprogramma 2006 - 2010

Dit verkiezingsprogramma begint met een snelle blik op de stad en haar delen, zoals die er in het jaar 2020 volgens de eigen bevolkingsprognosecijfers van de gemeente uit zien; 2020 lijkt heel ver weg, maar is dat eigenlijk wel zo? We hebben het over 'maar' 15 jaar en wat is 15 jaar nou werkelijk als je kijkt naar de doorloop- en realisatietijd van de grotere bouw- en infrastructurele plannen? En zijn we met het nieuwe Stedelijk Museum en met de ondergrondse parkeergarage aan de Hekellaan ook al niet 10 jaar bezig?

In de afgelopen raadsperiode heeft de gemeente relatief veel aandacht besteed aan de buitenkant, 'de stenen', 'het harnas': wegen, parkeervoorzieningen, de fysieke ruimte. D66 vindt dat in de komende periode -met uitzondering van de woningbouwproductie - de aandacht meer gelegd moet worden op de 'zachtere binnenkant', de 'voering van de jas': zorg voor jongeren, ouderen, mensen die tijdelijk of permanente ondersteuning nodig hebben, de wijk als leefomgeving, vrijwilligers, onderwijs. Kernbegrippen daarbij zijn:

- kwaliteit,
- aandacht,
- interactie met mensen en organisaties (wij moeten optimaal gebruik maken van kennis die aanwezig is bij de organisaties in onze stad en regio),
- samenhang tussen beleid en uitvoering,
- participatie,
- dienstbaarheid naar de burgers toe, maar ook
- aanspreken van burgers op hun verantwoordelijkheid om niet alleen voor hun eigen belang te gaan.

Bij de korte schets van 's-Hertogenbosch in 2020 worden zeven thema's beschreven die naar de mening van D66 nog steeds actueel zijn. Per thema wordt voor 2020 uitgewerkt wat de punten zijn die aandacht van politiek en bestuur trekken.

Vervolgens wordt per thema aangegeven wat de rol van de gemeente in de komende periode (2006 – 2010) is om de gewenste situatie te bereiken.

Tenslotte wordt bij elk thema puntsgewijs opgesomd wat D66 in de komende periode van 4 jaar hiermee wil gaan doen. Opgeteld leveren deze paragrafen ons verkiezingsprogramma voor 2006 op. Geen oneliners, maar in een politieke context geplaatste punten, waarbij ook inzichtelijk is gemaakt waartoe het in 2020 moet leiden. Ons verkiezingsprogramma wordt afgesloten met een opsomming van alle actiepunten die wij in de komende raadsperiode willen realiseren.

's-Hertogenbosch in 2020

In 2020 is de stad met haar oorspronkelijke dorpskernen Rosmalen, Deuteren, Empel en Engelen een stad met 155.000 inwoners. De stad vergrijst, er zijn anderhalf keer zoveel 65-plussers als in 2005. Een deel van die 'grijze golf' vertrekt uit de gemeente, maar daar staat tegenover dat er een sterke groei is van jonge mensen naar de stad. Ten opzichte van 2005 is de groei zelfs 5% voor 's-Hertogenbosch, daar waar landelijk een daling van 8% in die bevolkingsgroep optreedt. De bevolkingssamenstelling is dus redelijk in balans.

De groeispurt van de stad vond vooral in De Groote Wielen plaats, er vestigden zich ruim 16.000 mensen die natuurlijk voor een deel uit andere wijken van de stad kwamen. Opvallend is dat Maaspoort een krimpwijk is als gevolg van het vertrek van de jeugd. Alle andere wijken zijn in bevolkingsaantal gelijk gebleken of een beetje gestegen. Tussen de wijken bestaan grote verschillen. Maaspoort en Rosmalen-Noord (Overlaet) laten een daling van het aantal kinderen zien. Dit heeft sterke effecten op de onderwijshuisvesting. Binnen Rosmalen was een verplaatsing te zien naar De Groote Wielen. Het voorzieningenniveau dat eigenlijk bij een woonwijk van ruim 16.000 mensen hoort (winkels, kinderopvang, onderwijsvoorzieningen, ontmoetingsruimten en welzijnsvoorzieningen), is er echter niet gekomen en dat gemis is dagelijks voelbaar. Aan de andere kant is er de vergrijzing die zich overal aandient. De vraag naar seniorenwoningen en naar zorgvoorzieningen is het grootst in Rosmalen, Maaspoort en Noord, maar de bouw van specifieke seniorenwoningen is minimaal geweest.

De toename van jeugdigen is zichtbaar in een forse leerlingenstroom naar het voortgezet onderwijs. Vooral de scholen voor MBO- en HBO-onderwijs zien meer leerlingen binnenkomen. De toename van hbo-studenten in de stad zorgt nog steeds voor problemen met de studentenhuisvesting. De woningproductie, vooral de bouw van kleine appartementen voor jongeren en studenten, blijft ver achter bij de vraag. Mede daardoor is Den Bosch nog steeds geen studentenstad. De beroepsbevolking stijgt nog altijd. Daardoor is de vraag naar passende werkgelegenheid hoog. Door het ontbreken in de gemeente van grote dienstverleners en zware industrie pendelen werkzoekenden met een lage opleiding noodgedwongen naar elders. Maar ook voor de hoog opgeleide inwoners van de stad is er onvoldoende werkgelegenheid. Die pendel en de slechte bereikbaarheid van de stad –gezien vanuit de stadsdelen Engelen, Empel en Rosmalen- zorgen dagelijks voor een verkeerssituatie rond en in het stadscentrum die tekenen van een hartinfarct vertoont.

Het promoten van de stad als ontmoetingsstad met een middeleeuws karakter en met verrassend moderne stadsdelen als Paleiskwartier en De Groote Wielen trekt tussen april en november steeds méér toeristen. Ook die extra toeristische instroom van mensen en voertuigen verhoogt de mobiliteitsdruk op de stad.

De thema's in 2020

In 2020 zijn in 's-Hertogenbosch de volgende thema's aan de orde:

1. Wijken, bewoners en deelname (participatie) aan de verbetering van de woonomgeving
2. Zorg, gezondheid en bewegen (sport)
3. Onderwijs en educatie
4. Wonen
5. Bereikbaarheid en mobiliteit
6. Bedrijvigheid en economische ontwikkeling
7. 'Creatieve stad'

1. Wijken, bewoners en deelname (participatie) aan de verbetering van de woonomgeving

In 2020 staat de bulldozer nog in veel naoorlogse wijken in de stad: Boschveld is nog halverwege de herstructurering. Met de Hambaken, Oost en Graafsewijk-zuid is een begin gemaakt. De herstructurering is in de Gestelse buurt al vrijwel afgerond en in Deuteren helemaal. De aanpak is niet beperkt gebleven tot de woningbouw en de openbare ruimte. Er is gelukkig ook gedacht aan een gelijktijdige inpassing van wijkvoorzieningen. Overal zijn 'brede scholen': het schoolgebouw is niet alleen maar onderwijslocatie, maar ook welzijns- en gezondheidszorgvoorziening, wijkontmoetingsruimte, overblijfsvoorziening en 'gymzaal'. Daarmee is de school steeds meer en nadrukkelijker het centrum van de wijk/buurt. Wijk- en buurtactiviteiten worden daar gehouden. Het stimuleert dat mensen actief worden en blijven en het scheelt ook nog eens in de kosten.

In alle wijken is er een vaste overlegstructuur, de wijktafel. Vertegenwoordigers uit de wijk (jongeren, ouderen, allochtonen, de school en het welzijnswerk) bespreken met de wijkmanager de eigen -veilige en leefbare- woonomgeving, doen suggesties voor verbetering en hebben mogelijkheden om met hun eigen wijkbudget direct problemen op te lossen in de openbare ruimte. Op verzoek kan het 'wijk-klussenteam' zelfstandig klussen in de wijk uitvoeren.

Naast die vaste overlegstructuur heeft elke wijk een gekozen wijkraad. De wijkraad heeft een andere rol, namelijk gevraagd en ongevraagd adviseren aan burgemeester en wethouders. Het spreekt voor zich dat er afstemming is tussen wijkraad en wijktafel.

Elke wijk heeft een zorgcentrum, een voorziening waar oudere wijkbewoners en anderen die hulp in enige vorm nodig hebben terecht kunnen. In het zorgcentrum is ook de gemeentelijke één-loket-service ondergebracht, voor het aanvragen van huishoudelijke hulp en verzorging, maaltijdservice (tafeltje dekje) en alle WMO-voorzieningen (vervoer- en hulpmiddelen). Door de aanwezigheid van dit zorgcentrum op wijkniveau hoeven inwoners niet ver van huis om de gewenste hulp en zorg aan te vragen.

Voor mensen die zwaardere / meer complexe zorg en hulp nodig hebben, zijn voorzieningen op stedelijk niveau beschikbaar.

Wat doet de gemeente in de komende periode om de gewenste situatie te bereiken?

De gemeente is makelaar, brengt alle partijen die op wijkniveau iets in te brengen hebben bij elkaar en zorgt voor een structuur en samenwerkingsklimaat met als kenmerken: 'doen', 'kansen pakken' en 'samenwerking'. Maar alleen makelaar spelen is niet genoeg: de gemeente moet ook geld inbrengen om in de wijk kleine projecten en doe-activiteiten zonder veel poespas uit te voeren. En misschien wel de belangrijkste opdracht voor de gemeente in de wijk is: ga op zoek naar de talentvolle bewoners en naar creatieve ideeën die nodig zijn om de wijk / buurt levendig te houden. De gemeente beschouwt de mensen in de wijk / buurt dus als meedenkers en 'mogelijk-makers' en niet als tegenwerkers en hinderpalen. En dat moet beloofd worden!

In de komende raadsperiode zal D66 zich inzetten voor:

- *wijkvoorzieningen in **alle** stadswijken*
- *wijkstructuren (wijktafels en gekozen wijkraden) met meer slagkracht en verantwoordelijkheden*
- *ruimere wijkbudgetten*
- *belonen van creativiteit en initiatieven*
- *meer openbare ruimte voor wijkontmoeting in nieuwe bouwplannen.*

2. Zorg, gezondheid en bewegen (sport)

De groei van de stadsbevolking zit in 2020 zowel in de aantallen kinderen / jeugdigen als in het aantal ouderen / senioren. De verdeling van die groei over de stad is (zie inleiding) onregelmatig. Dat betekent dat het beleid van de gemeente niet stadsbreed moet zijn, maar juist gericht: doelgroep- en wijkgericht.

Vraaggerichte sturing van zorg

Een groot deel van de groep senioren redt zich tot op hoge leeftijd in het eigen huis en de vertrouwde omgeving, met incidentele hulp van burens, familie en professionals. Een klein deel van de groep senioren is zo hulpbehoevend, dat in de eigen woning structurele hulp van professionals nodig is. Incidentele en structurele hulp kan vlak bij huis, in de eigen wijk, aangevraagd worden. Vraag en aanbod worden op wijk- en buurtniveau bij elkaar gebracht. Hiervoor is 'het één-loket-model' opgezet. De bestaande verzorgingshuizen of de wijkaccommodaties zijn de meest logische plekken om deze zorgketten in te richten; per wijk is de meest logische plaats gekozen. Belangrijke randvoorwaarde voor het blijven wonen in de eigen woning is het hebben van een levensloopbestendige woning. De gemeente zet nog steeds te weinig druk op de verantwoordelijke instanties (VROM, corporaties) om veel meer levensloopbestendige woningen te bouwen. Effect hiervan is, dat mensen met een lichamelijke beperking feitelijk veel te snel moeten besluiten tot verhuizing naar een aangepaste woning of naar een verzorgingshuis/verpleeghuis.

Het beleid om ouderen zo lang mogelijk zelfstandig te laten wonen is op zich prima. Wel blijkt, dat heel veel (vooral alleen wonende) ouderen eenzaam zijn. De cijfers geven aan, dat het aantal eenzame ouderen toeneemt, in 's-Hertogenbosch zelfs bovengemiddeld.

Gezondheid

De gemeente is verantwoordelijk voor het beschermen en bevorderen van de volksgezondheid en daarmee voor jeugdgezondheidszorg, infectieziektebestrijding, hygiënezorg, medische milieuzorg en geestelijke gezondheidszorg. Omdat veel inwoners nog steeds niet gezond genoeg leven, worden ze minder oud en zijn ze vaker ziek dan nodig is. Vooral bij mensen met een lage opleiding en een laag inkomen blijft de gezondheid achter. Daarom zijn er steeds gerichte activiteiten nodig. De belangrijkste problemen die de gezondheid bedreigen zijn overgewicht, diabetes, psychische klachten en alcoholverslaving. In de afgelopen jaren is veel aandacht besteed aan stoppen met roken. Dankzij die inzet en strengere regelgeving is het aantal inwoners dat rookt sterk gedaald.

Door het gratis verstrekken van heroïne onder medisch toezicht aan drugsverslaafden is de overlast beheersbaar. De problematiek van huiselijk geweld is nog niet opgelost; wel zijn er sluitende afspraken gemaakt over de aanpak.

Bewegen (sport)

Onze inwoners bewegen in 2020 nog steeds veel te weinig. Omdat bewegen een essentieel onderdeel van gezond leven is, moet hierin verandering komen. Dat kan individueel gebeuren. Maar bewegen in groeps- en teamverband levert meerwaarde op. Sporten is een sociaal 'gebeuren' in twee opzichten: opdoen van sociale contacten en (aan)leren van sociale vaardigheden. En door sporten in verenigingsverband door alle culturen wordt ook integratie bereikt. Omdat ook hier het adagium: 'jong geleerd, oud gedaan' geldt, moet ingezet worden op de jeugd.

Wat doet de gemeente in de komende periode om de gewenste situatie te bereiken?

De resultaten van de activiteiten in de twee themajaren (roken in 2005 en overgewicht in 2006) worden opgenomen in de nieuwe nota gezondheidsbeleid (2006). Aan de hand van de dan beschikbare gegevens worden thema's gekozen, waarop de meeste gezondheidswinst te halen is.

De gemeente zet in op de gevolgen van armoede voor de gezondheid van mensen. Speerpunt van beleid van de gemeente is daarnaast het verminderen van de eenzaamheid bij met name ouderen; de ouderenorganisaties worden in staat gesteld om samen met de professionele organisaties (zoals Divers, MADI, GGD, HEVO) hiervoor oplossingen te zoeken.

Ook heeft de gemeente een taak in het bewaken van de kwaliteit van zorg. Die taak is goed zichtbaar bij de uitvoering van de Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO). Bij de WMO uitvoering in 's-Hertogenbosch zijn eigen verantwoordelijkheid van de zorgvrager en het bieden van zorg op maat aan de mensen die zorg hard nodig hebben, in balans. Vraag en aanbod worden via het 'centrale loket' in de wijk gekoppeld. Naast de rijksmiddelen zet de gemeente ook eigen budgetten in als blijkt dat het rijksbudget niet voldoende is. De feitelijke verlening van zorg (hulp bieden) gebeurt door professionele zorginstellingen, vrijwilligers(organisaties) en mantelzorgers. De gemeente is regisseur en bewaakt de kwaliteit.

Bij sport en bewegen heeft de gemeente een faciliterende rol. Voor de uitvoering zorgen de sportverenigingen, het onderwijs en de verschillende welzijnsorganisaties.

In de komende raadsperiode zal D66 zich inzetten voor:

- *bouwen van levensloopbestendige woningen, waardoor mensen langer in de eigen woning kunnen blijven*
- *een gemeentelijke aanpak van eenzaamheid bij ouderen*
- *organiseren van de één-loket-functie voor de WMO op wijkniveau*
- *inzet van gemeentelijke middelen voor de WMO als blijkt dat het rijksbudget niet voldoende is*
- *afspraken maken met GGD, thuiszorg, onderwijs en sportverenigingen over gezond leven met speciale aandacht voor overgewicht, psychosociale problemen en alcoholgebruik door jongeren;*
- *blijvend verstrekken van gratis heroïne onder medisch toezicht aan verslaafden*
- *realiseren van een aanpak voor huiselijk geweld met aandacht voor zowel het slachtoffer als de "dader";*
- *permanente aandacht voor het belang van bewegen in relatie tot gezondheid.*

3. Onderwijs en educatie

De eerste verantwoordelijkheid voor goed onderwijs en opleiding / vorming (educatie) ligt bij de onderwijsinstellingen. Ook in 2020 bepaalt Den Haag nog in belangrijke mate wat wel en niet kan, vooral in financiële zin. De aandacht van de gemeente is gericht op het goed aansluiten van de verschillende onderwijsvoorzieningen.

De voortijdige uitval van leerlingen uit het onderwijs is niet alleen een taak maar zeker ook een zorg voor de gemeente (leerplichtcontrole). Door intensieve samenwerking met het onderwijs, controle en het aanspreken van leerlingen en ouders over de reden van uitval is er nog maar een beperkt aantal uitvallers, vooral in het voorbereidend beroepsonderwijs. Als gevolg hiervan is ook de overlast door jongeren op straat gedaald. De 'Brede School' is in alle wijken het centrale ontmoetingspunt. Het schoolgebouw is de wijkvoorziening waarin een breed aanbod aan welzijn, gezondheidszorg, sport, kinderopvang, naschoolse opvang en cultuur (bibliotheek, podium voor muziek en (ballet)uitvoeringen) wordt geboden. De bestaande schoolgebouwen zijn daarop bijna allemaal aangepast. Nieuwe schoolvoorzieningen worden vanzelfsprekend in de 'Brede School' gedachte ontwikkeld.

De verantwoordelijkheid van het onderwijs voor de opvang en het onderwijs tussen 7 uur 's morgens en 7 uur 's avonds (voor- en naschools, overblijffaciliteiten, werken binnen de formule van de Brede School) is gigantisch toegenomen. Voor die beheerstaken zijn speciale medewerkers aangesteld, die zich niet met onderwijsinhoudelijke zaken bemoeien. Omgekeerd betekent het dat de schoolleiders en de leerkrachten zich op het kind en het onderrichten van leerstof kunnen concentreren. De gemeente heeft met subsidies deze banen (de vroegere ID-banen) voor het onderwijs behouden. Door de aanwezigheid van deze mensen is de kwaliteit van het onderwijs verbeterd.

De gemeente kan de kwaliteit van het onderwijs niet alléén bewaken. Samenwerking met onderwijs- en welzijnsorganisaties, justitie (overlastgevende jongeren) en de inspecties voor onderwijs en gezondheidszorg is dé manier om de doelstellingen te realiseren.

Wat doet de gemeente in de komende periode om de gewenste situatie te bereiken?

Op onderwijsgebied heeft de gemeente eigenlijk maar een beperkte eigen taak, namelijk onderwijshuisvesting. Om de onderwijsgeevenden in staat te stellen vooral kindgerichte activiteiten uit te voeren, subsidieert de gemeente in banen voor onderwijsondersteunende medewerkers (de vroegere ID-banen). Steeds meer en steeds nadrukkelijker werpt de gemeente zich op als coördinator: alleen samen met andere instellingen lukt het om doelstellingen te realiseren.

In de komende raadsperiode zal D66 zich inzetten voor:

- *voldoende goede huisvesting in het onderwijs (kwaliteit van de gebouwen)*
- *realisering van nieuwe basisschoolgebouwen in de 'Brede School'- variant*
- *aanpassing van de bestaande schoolgebouwen tot 'Brede School' als er bouwplannen zijn*
- *handhaving van gesubsidieerde ondersteunende functies binnen het onderwijs (ID-banen)*

4. Wonen

De aantrekkingskracht van de stad blijft groot. Voor de draagkrachtige middengroepen is voldoende gebouwd. Voor studenten, andere jongeren, mensen met lagere inkomens en met name voor ouderen is onvoldoende gebouwd, ondanks de goede bedoelingen van het stadsbestuur en de woningcorporaties. De woningmarkt is daardoor verder scheefgegroeid. Jongeren zijn bijna genoodzaakt om naar Eindhoven, Tilburg of verder richting Randstad te verhuizen waar het aanbod aan kleine woningen groter is en beter betaalbaar. Creatief jong talent is in de stad ook slecht af op het vlak van de atelier- en oefenruimte.

Huisvesting voor senioren die niet ingericht is op mensen met een beperking is er mondjesmaat. En er is een absoluut tekort aan seniorenhuisvesting voorzien van faciliteiten voor de minder mobiele of de gehandicapte oudere. Multifunctionele ruimten waar ook ouderen in de wijk elkaar kunnen ontmoeten, waar maaltijden worden geserveerd en waar ook het zorgloket is gevestigd, zijn er nauwelijks.

Wil de stad aan de ene kant woonruimte bieden aan al deze doelgroepen en aan de andere kant de waardevolle natuurgebieden rond de stad niet offeren, dan zal op veel plaatsen laagbouw moeten worden ingeruild voor hoogbouw. Zeker in de herstructureringsgebieden zal méér hoogbouw (4 tot 6 bouwlagen, afgewisseld met enkele woontorens) gerealiseerd moeten worden. Ook in Rosmalen, in Noord en in West zal meer hoogbouw gerealiseerd moeten worden.

Na lange onderhandelingen is Koudijs uit 't Zand vertrokken naar elders. Daarmee is de ontwikkeling van 't Zand tot een prachtige locatie voor wonen en kunst / cultuurbeleving in gang gezet. Door sanering van de bedrijven op de Meerendonk is ook dit gebied, dat zo dicht tegen de stad ligt en vanaf de A2 ook zichtlocatie is, ontwikkeld tot een belangrijke nieuwe woonwijk waar ook kleinschalige bedrijvigheid mogelijk is.

Wat doet de gemeente in de komende periode om de gewenste situatie te bereiken?

Vanaf nu zal het gemeentebestuur twee specifieke doelstellingen moeten uitwerken:

- a. realisering van (betaalbare) woonruimte voor huishoudens met een lager inkomen, in het bijzonder voor jongeren en senioren, met als leidende principe de levensloopbestendigheid. Dat betekent zoveel mogelijk aanpasbaar bouwen. De woningen moeten dus flexibel van opzet en inrichting zijn en aan te passen aan beperkingen;
- b. méér bouwen in 4 tot 6 bouwlagen in de meer verstedelijkte delen van de stad, Rosmalen, Noord en West. Voor de herstructureringsgebieden is dit standaard. Binnen de verstedelijkte woongebieden zullen ook woontorens gebouwd moeten worden als stedenbouwkundige accenten in de wijk.

Alle bouwplannen moeten starten met het opstellen van een bouwplandraaiboek. Hierin wordt precies beschreven hoe het planproces er uit gaat zien en op welke momenten burgers kunnen inspreken. Gegarandeerd moet worden dat burgers al in het allereerste stadium van de planning, bij het ontwikkelen van een bouwkundige visie, mee mogen praten.

In de komende raadsperiode zal D66 zich inzetten voor:

- *harde garanties in elk nieuw bouwplan voor aanpasbaar bouwen, waardoor het mogelijk wordt langer in de eigen woning te blijven*
- *bouwen van grotere contingenten kleinen wooneenheden voor jongeren en senioren*
- *méér bouwen in 4 tot 6 woonlagen afgewisseld met woontorens*
- *beschermen van de kwetsbare natuurgebieden rond de stad*
- *stevige positie voor burgers om in de eerste fase van nieuwe bouwplannen mee te praten over de bouwkundige visie*

5. Bereikbaarheid en mobiliteit

In 2020 is de hoofdwegenstructuur af. De verkeersruut om de stad is compleet en voldoende. De verkeersstructuur vanuit de stadsdelen en wijken naar het centrum en door de stad laten echter te wensen over. De verkeersafwikkeling vanuit De Grote Wielen naar het stadscentrum en ook naar het centrum van Rosmalen is onder de maat. Oorzaken daarvan zijn te weinig capaciteit op de aanvoerwegen en een totaal gebrek aan snelle openbaar vervoer (shuttle)verbindingen. Ook het ontbreken van een transferium in Noord en van daaruit een snelle busverbinding naar het centrum is een gemis. Door het weren van het autoverkeer uit de binnenstad is de druk op de binnenstadsringen (Stadswal, Aartshertogenlaan, Hekellaan) sterk hoger. De hierdoor optredende problematiek van de luchtkwaliteit kan het gemeentebestuur maar moeilijk oplossen.

De bereikbaarheid van de stad per trein is gelukkig sterk verbeterd, dankzij de sterke politieke druk van D66-zijde. De in het vooruitzicht gestelde verbetering van het Brabantspoor, met daarin voor 's-Hertogenbosch als belangrijkste punt de aanleg van de NS-halte Maaspoort en de aanleg van de nieuwe spoorbrug over de Dieze, is gerealiseerd. Hierdoor kunnen duizenden forenzen uit Maaspoort, Engelen, Empel en De Groote Wielen sneller in Utrecht, Eindhoven en Den Haag komen. Positief is ook dat er betere voorzieningen voor fietsers gekomen zijn. Er zijn vrijliggende fietspaden die alle 'uiteinden' van de stad bereiken (Engelen en Haverlij, Empel, De Brand, Deuteren, Kruisstraat en ook De Groote Wielen) en extra stallingmogelijkheden in het centrum.

Met de gerealiseerde parkeergarage Hekellaan zijn de parkeervoorzieningen aan de rand van het centrum gerealiseerd. Deze garages zijn bedoeld voor mensen die kort in de stad verblijven. Voor langparkeerders (toeristen, mensen die in de stad werken) zijn de vier Transferia bedoeld. De Transferia zijn volwaardige parkeervoorzieningen, voorzien van faciliteiten (nachtwinkel) die dag en nacht open zijn.

En de omlegging Zuid Willemsvaart? Vanwege geldgebrek in Den Haag is die omlegging er in 2020 nog steeds niet. Dat levert permanente verkeershinder voor de hele binnenstad op.

Wat doet de gemeente in de komende periode om de gewenste situatie te bereiken?

Het vraagstuk van de bereikbaarheid van de stad (hoe kom ik er snel en waar kan ik parkeren) is niet meer op te lossen met nieuwe parkeergarages. Mede door de extra belemmering die is ontstaan door eisen voor de luchtkwaliteit (fijnstof) moeten oplossingen gezocht worden in de richting van verbeterd openbaar vervoer. De succesformule van transferium De Vliert moet gekopieerd worden in Maaspoort en in Zuid (nabij de Meerendonk). Het transferium aan de Vlijmenseweg moet met de realisering van de ziekenhuisplannen in West (Willemspoort) in capaciteit sterk uitgebreid worden. En ter verhoging van het gebruikgemak zouden de transferia voorzien moeten worden van extra verblijfsfaciliteiten en zouden de openingstijden sterk verruimd moeten worden (07.00 tot 01.00 uur). Op termijn moet sprake zijn van een voorziening die 24 uur per dag open is. De combinatie met een nachtwinkel moet serieus bekeken worden.

De gemeente realiseert voor de fietsers comfortabele vrijliggende fietspaden kriskras door de gemeente en in het centrum veel meer stallingruimte, deels bewaakt.

In de komende raadsperiode zal D66 zich inzetten voor:

- *aanleg van de NS halte Maaspoort*
- *aanleg van de verbrede spoorbrug over de Dieze*
- *méér en beter gefaciliteerde transferia die een groot deel van de dag (07.00-01.00) open zijn; op termijn moeten de transferia de hele dag geopend zijn.*
- *vrije busbanen vanuit de uithoeken van de gemeente naar de binnenstad*
- *vrijliggende en comfortabele fietspaden op de hoofdradialen in de gemeente*
- *meer (bewaakte) stallingruimte voor de fietsers in de binnenstad*

6. Bedrijvigheid en economische ontwikkeling

Een creatieve stad zonder motor is geen lang leven beschoren. Die motor voor de stad is de bedrijvigheid: Heineken, andere grote productiebedrijven, heel veel dienstverlenende bedrijven en ook de sector overheid: provincie, justitie en de gemeente. En niet te vergeten de middenstand en alle bedrijvigheid die een bijdrage leveren aan de verdere ontwikkeling van 'de ontmoetingsstad van Jeroen Bosch'. Ruimte voor meer zware industrie is er niet meer in de stad. In samenwerking met andere gemeenten in de regio en met de provincie is in de zone Waalwijk-Den Bosch- Oss voldoende bedrijventerreinruimte ontwikkeld om de expansie in Den Bosch op te vangen. Gelet op de blijvende vraag naar bedrijventerrein voor de dienstverlenende sector en voor het midden- en kleinbedrijf wordt nadrukkelijk bekeken of de grote hoeveelheid opslagruimte bij bedrijventerrein de Rietvelden op die hoogwaardige locatie nog verantwoord is. Ook hiervoor wordt binnen 'Waalboss' naar een oplossing gezocht. Voor een solide bedrijfsleven zijn bereikbaarheid en goede logistieke verbindingen een 'must'. Onder het Hoofdstuk mobiliteit is al benadrukt, dat op dit onderdeel nog steeds ernstige problemen bestaan. Om de winkels in het stadscentrum bereikbaar te houden voor aanvoer van goederen, hebben de vijf grote Brabantse gemeenten (B5) samen met de provincie een regionaal distributiecentrum opgericht. Door het inzetten van kleinere en schone bestelwagens wordt een positieve bijdrage aan zowel het stadsbeeld als aan de leefbaarheid van de binnenstad (luchtkwaliteit) geleverd.

Wat doet de gemeente in de komende periode om de gewenste situatie te bereiken?

Op basis van lange termijnplannen moeten gemeentebestuur en bedrijfsleven harde afspraken maken over de realisering van nieuwe bedrijventerreinen, opslagfaciliteiten en de bijbehorende logistiek. Die lange termijnplannen worden vervolgens vertaald in plannen van aanpak.

Die bedrijfsmatige planning moet hand in hand gaan met de ruimtelijke ordening. Daarbij moeten de provincie en de regiogemeenten (Oss, Vught, Waalwijk, Heusden) en ook de B5 een blauwdruk voor de ruimtelijke planning voor de komende 5 tot 15 jaar vastleggen. Omdat de ruimtelijke en logistieke belangen voor het bedrijfsleven zo groot zijn mag niet meer worden volstaan met halfzachte (vrijblijvende) afspraken.

In de komende raadsperiode zal D66 zich inzetten voor:

- *lange termijn ruimtelijke afspraken met andere overheden met waarborgen voor de belangen van het bedrijfsleven*
  - *spoedige ontwikkeling van bedrijfsterreinen in de zone 'Waalboss'*
  - *realiseren van een regionaal overslag- en distributiecentrum*
  - *schone bedrijfswagens voor het vervoer van goederen naar de stad*
  - *de oprichting van een nieuw gespreksforum bedrijfsleven – politiek*
- Tot nu toe is er te vaak en te veel onbegrip tussen bedrijfsleven en de politiek over vrijwel alle belangrijke 'issues'. Het wordt hoog tijd dat in een nieuw gespreksforum met daarin kopstukken van de politiek, captains of industry en vertegenwoordigers van middenstand, culturele instellingen en grote dienstverleners aan tafel komen om bruggen te slaan bij thema's die tot nu toe controversieel zijn.*

7. 'Creatieve stad'

Op zoek naar een nieuw imago heeft 's-Hertogenbosch aan het begin van de 21-ste eeuw het begrip 'de creatieve stad' uit Amerika overgenomen. Dat begrip dekte vele ladingen: het zei iets over de stad zelf, over de ambities en de mensen van de stad, het culturele klimaat, de innovatiedrang en het 'eigene'. In de loop van de tijd heeft het begrip echter veel van zijn kracht en exclusiviteit verloren. Daarom gebruiken wij in dit verkiezingsprogramma de term 'de creatieve stad' met een knipoog.

In 2020 is 's-Hertogenbosch nog steeds de stad die zijn middeleeuwse karakter en Bourgondische uitstraling goed gebruikt en die met Jazz in Duketown, festival Boulevard, Uilenburgkwartier, kathedraal St. Jan, de vaartochten over de Binnendieze, vier belangrijke keramische instellingen en met de nieuw gecreëerde Jeroen Boschcultuur hoog scoort op de toeristische top 10-lijst.

's-Hertogenbosch is ook de stad met een Museumkwartier dat al veel meer is dan twee bij elkaar geplaatste musea. Het Paleiskwartier is met zijn laatste publiekstrekkers (megabioscoop en theater) 'af'. 't Zand is volop in ontwikkeling als een mix van wonen en uitgaan.

De stad is erin geslaagd om zijn positieve imago als creatieve en culturele stad om te zetten in een breed en gedegen promotiebeleid. In dat beleid wordt niet alleen de binnenstad aangewezen als natuurlijk podium voor creatieve en culturele activiteiten, maar worden ook de kernen en de wijken betrokken. De 'creatieve stad' is zichtbaar en voelbaar in alle stadsdelen en wijken.

Het imago is wel wat 'degelijk' en 'braaf'. De aandacht gaat nog te veel uit naar de gearriveerde kunst/cultuur en te weinig naar alternatieve stromingen en uitingen. Voor die alternatieve stromingen, maar zeker ook voor de uitvoerende kunstenaars bestaat nog steeds een nijpend tekort aan atelier- en woonruimte.

Voor het bedrijfsleven blijft de stad aantrekkelijk. Een tekort aan bedrijfsruimte en een tekort aan een breed segment van bedrijven en dienstverleners is daarbij een behoorlijke handicap.

Het Jeroen Bosch jaar dat in 2016 werd gehouden, heeft een geweldige internationale uitstraling gehad. Het is nu de kunst om die belangstelling vast te houden en om het niveau van samenwerking tussen instellingen, organisaties, bedrijfsleven en gemeente in stand te houden.

Wat doet de gemeente in de komende periode om de gewenste situatie te bereiken?

Het benutten en versterken van het imago van de stad is een opdracht aan velen: de middenstand, het bedrijfsleven, alle culturele instellingen en particuliere organisaties als De Kring Vrienden van 's-Hertogenbosch. Door de uiteenlopende belangen van partijen is het de belangrijkste taak van het gemeentebestuur, om te zorgen voor een duidelijke en bindende visie op stadspromotie. Op basis van die duidelijke visie moet het gemeentebestuur de regie willen voeren bij het ontwikkelen van een breed scala aan creatieve (culturele) uitingen: muziek, theater, beeldende kunst, festivals.

En niet te vergeten de jongerencultuur. De gemeente neemt jongeren serieus en kiest ervoor om voor jongeren ook specifieke voorzieningen te realiseren: jongerencentra, ontmoetingsplekken in de openbare ruimte, welzijns- en culturele activiteiten speciaal voor de jongeren, meer skatevoorzieningen. Natuurlijk laat de gemeente jongeren meepraten en kiezen over de jongerenvoorzieningen in de gemeente. En voor de jongeren die na hun studie in Den Bosch willen blijven wonen moeten nu eindelijk eens kleine wooneenheden worden gebouwd zodat die jongeren in de stad op zichzelf kunnen blijven wonen.

Niet alleen het middeleeuwse karakter en de Bourgondische uitstraling zijn kenmerkend voor de stad. Ook de unieke ligging in de delta van de Aa, Dommel en Dieze en de bijzondere flora en fauna in Gement en Bossche Broek en de andere 'Bossche Buitens' bieden toeristische perspectieven.

In de komende raadsperiode zal D66 zich inzetten voor:

- *realiseren van voorzieningen voor jongeren in de verschillende stadsdelen en in de wijken*
- *een echte jongerencultuur, waarbij jongeren zelf meebeslissen over inzet van*
- *nadrukkelijker en veelzijdiger promotie van 's-Hertogenbosch als stad van Jeroen Bosch*
- *ruimere budgetten voor alternatieve kunstuitingen en –stromingen*
- *uitvoeringen van de niet-professionele muziek- en theatergezelschappen in alle stadsdelen*

Samenvatting programmapunten verkiezingsprogramma D66 2006 - 2010

De thema's in 2020

In 2020 zijn in 's-Hertogenbosch de volgende thema's aan de orde:

- 1 Wijken, bewoners en deelname (participatie) aan de verbetering van de woonomgeving
2. Zorg, gezondheid en bewegen (sport)
3. Onderwijs en educatie
- 4 Wonen
- 5 Bereikbaarheid en mobiliteit
- 6 Bedrijvigheid en economische ontwikkeling
- 7 'Creatieve stad'

1. Wijken, bewoners en deelname (participatie) aan de verbetering van de woonomgeving

In de komende raadsperiode zal D66 zich inzetten voor:

- multifunctionele wijkvoorzieningen in **alle** stadswijken
- wijkstructuren (wijktafels en gekozen wijkraden) met meer slagkracht en verantwoordelijkheden
- ruimere wijkbudgetten
- belonen van creativiteit en initiatieven
- meer openbare ruimte voor wijkontmoeting in nieuwe bouwplannen.

2. Zorg, gezondheid en bewegen (sport)

In de komende raadsperiode zal D66 zich inzetten voor:

- bouwen van levensloopbestendige woningen, waardoor mensen langer in de eigen woning kunnen blijven
- een gemeentelijke aanpak van eenzaamheid bij ouderen
- organiseren van de één-loket-functie voor de WMO op wijkniveau
- inzet van gemeentelijke middelen voor de WMO als blijkt dat het rijksbudget niet voldoende is
- afspraken maken met GGD, thuiszorg, onderwijs en sportverenigingen over gezond leven met speciale aandacht voor overgewicht, psychosociale problemen en alcoholgebruik door jongeren;
- blijvend verstrekken van gratis heroïne onder medisch toezicht aan verslaafden
- realiseren van een aanpak voor huiselijk geweld met aandacht voor zowel het slachtoffer als de "dader";
- permanente aandacht voor het belang van bewegen in relatie tot gezondheid.

3. Onderwijs en educatie

In de komende raadsperiode zal D66 zich inzetten voor:

- voldoende goede huisvesting in het onderwijs (kwaliteit van de gebouwen)
- realisering van nieuwe basisschoolgebouwen in de "Brede School"- variant
- aanpassing van de bestaande schoolgebouwen tot "Brede School" als er bouwplannen zijn
- handhaving van gesubsidieerde ondersteunende functies binnen het onderwijs (ID-banen)

4. Wonen

In de komende raadsperiode zal D66 zich inzetten voor:

- harde garanties in elk nieuw bouwplan voor aanpasbaar bouwen, waardoor het mogelijk wordt langer in de eigen woning te blijven
- bouwen van grotere contingenten kleinen wooneenheden voor jongeren en senioren
- méér bouwen in 4 tot 6 woonlagen afgewisseld met woontorens
- beschermen van de kwetsbare natuurgebieden rond de stad
- stevige positie voor burgers om in de eerste fase van nieuwe bouwplannen mee te praten over de bouwkundige visie

5. Bereikbaarheid en mobiliteit

In de komende raadsperiode zal D66 zich inzetten voor:

- aanleg van de NS halte Maaspoort
- aanleg van de verbrede spoorbrug over de Dieze
- méér en beter gefaciliteerde transferia die een groot deel van de dag (07.00-01.00) open zijn; op termijn moeten de transferia de hele dag geopend zijn.
- vrije busbanen vanuit de uithoeken van de gemeente naar de binnenstad
- vrijliggende en comfortabele fietspaden op de hoofdradialen in de gemeente
- meer (bewaakte) stallingruimte voor de fietsers in de binnenstad

6. Bedrijvigheid en economische ontwikkeling

In de komende raadsperiode zal D66 zich inzetten voor:

- lange termijn ruimtelijke afspraken met andere overheden met waarborgen voor de belangen van het bedrijfsleven
- spoedige ontwikkeling van bedrijfsterreinen in de zone 'Waalboss'
- realiseren van een regionaal overslag- en distributiecentrum
- schone bedrijfswagens voor het vervoer van goederen naar de stad
- de oprichting van een nieuw gespreksforum bedrijfsleven – politiek
Tot nu toe is er te vaak en te veel onbegrip tussen bedrijfsleven en de politiek over vrijwel alle belangrijke 'issues'. Het wordt hoog tijd dat in een nieuw gespreksforum met daarin kopstukken van de politiek, captains of industry en vertegenwoordigers van middenstand, culturele instellingen en grote dienstverleners aan tafel komen om bruggen te slaan bij thema's die tot nu toe controversieel zijn.

7. 'Creatieve stad'

In de komende raadsperiode zal D66 zich inzetten voor:

- realiseren van voorzieningen voor jongeren in de verschillende stadsdelen en in de wijken
- een echte jongerencultuur, waarbij jongeren zelf meebeslissen over inzet van middelen
- nadrukkelijker en veelzijdiger promotie van 's-Hertogenbosch als stad van Jeroen Bosch
- ruimere budgetten voor alternatieve kunstuitingen en -stromingen
- uitvoeringen van de niet-professionele muziek- en theatergezelschappen in alle stadsdelen

's-Hertogenbosch